

3.1

En undersøgelse af, hvorfor Sallust påstår, at griskhed ikke bare svækker en mands sindelag, men også kroppen selv.

1 Det var i slutningen af vinteren, og vi spadserede på et område ved Titius' bade i den milde sol sammen med filosofen Favorinus, og under vor spadseretur blev der læst højt af Sallusts *Catilina*, som Favorinus havde set i en vens hånd og bedt om at få læst op. 2 Da disse ord var blevet læst op fra bogen: "Gridskhed kender kun kærligheden til penge, men den kan aldrig få en viis mand i sin magt; som var den gennemtrukken med en gift suger den kraften ud af legeme og sjæl; den kender ingen grænser, den er umættelig, hverken rigdom eller armod kan hæmme den,"¹ kiggede Favorinus på mig og sagde: "På hvilken måde suger griskhed kraften ud af en mands legeme? Hvad det sigter til, at han siger, at en mands sjæl kan få suget kraften ud, kan jeg godt følge; men hvordan den også kan suge kraften ud af mandens legeme, forstår jeg ikke."

4 "Også jeg," sagde jeg, "har længe funderet over det, og hvis ikke du var kommet mig i forkøbet, ville jeg selv have spurgt dig."

5 Næppe havde jeg sagt dette med en vis tøven, før en af Favorinus' elever, der syntes at være hjemme i litteraturen, sagde: "Jeg har hørt Valerius Probus sige, at Sallust gjorde brug af en vis poetisk omskrivning, og når han ville sige, at et menneske fordærves af griskhed, sagde han, at det drejede sig om legemet og sjælen, de to ting, der kendetegner et menneske; for mennesket består af sjæl og legeme."

6 "Så vidt jeg ved," sagde Favorinus, "har min ven Probus aldrig anvendt en så upassende og fræk spidsfindighed at sige, at Sallust, en særdeles talentfuld og præcis kunstner, har skabt digteriske parafraser."

7 Der var med os på spadsereturen en ganske lærd mand. 8 Da også han var blevet spurgt af Favorinus, om han havde noget at sige om dette emne, brugte han følgende vendinger: 9 "De mennesker, hvis sind griskhed har besat og fordærvet, og de, der helt har overgivet sig til at tjene penge alle vegne fra, ser vi for det meste optaget af en sådan livsførelse, at ligesom alt andet hos dem prioriteres efter penge, således også en mandig beskæftigelse og en lyst til at træne kroppen."

1. Sallust, *Catilina* 11.3, overs. Mogens Leisner-Jensen 1990, 52f.

Aulus Gellius, Attiske nætter 3. bog

10 De er jo mest optaget af indendørs gøremål og stillesiddende arbejde, hvorved enhver styrke i deres sjæl og legeme bliver slap og, som Sallust siger, suger kraften ud af dem."

11 Nu bad Favorinus om igen at få læst den samme passage op af Sallust, og da det var sket, sagde han: "Hvad skal vi da sige, når vi kan se mange, der er begærlige efter penge og alligevel har et rask og stærkt legeme?"

12 Manden svarede ikke helt dumt: "Enhver, der er begærlig efter penge og alligevel har et velnæret og kraftigt legeme, må nødvendigvis være grebet af en interesse efter at praktisere andre ting, og han kan ikke være lige så tilbageholdende med at pleje sig selv. 13 For hvis den højeste griskhed besætter alle sider og følelser i et menneske, og det skrider så langt frem, at han negligerer sit eget legeme, og han på grund af denne ene ting hverken tager sig af sin moral eller sine kræfter eller sit legeme eller sin sjæl, så kan man i sandhed sige, at kraften er suget ud af ham både sjæleligt og legemligt, når han hverken bekymrer sig om sig selv eller noget andet undtagen penge."

14 Så sagde Favorinus: "Enten er det, du har sagt, sandsynligt, eller også har Sallust i sit had til griskheden sværtet den mere, end rimeligt er."

3.2

Marcus Varros opfattelse af, hvilken fødselsdag de har, som er født før eller efter nattens sjette time; også om tiderne og grænserne for de dage, som kaldes borgerlige, og som er forskellige fra sted til sted; og yderligere om det, Quintus Mucius har skrevet om den kvinde, som ulovligt havde frigjort sig fra sin ægtemand, fordi hun ikke havde taget hensyn til det borgerlige år.

1 Man plejer at spørge, hvilken fødselsdag de har, der er blevet født i den tredje eller fjerde natte time eller på et andet tidspunkt af natten, om det er den dag, som natten følger, eller den dag, der følger natten. 2 Marcus Varro har i den del af *Menneskelige forhold*, som han kaldte *Om dagene*, skrevet: "De mennesker, som er blevet født i de fire og tyve timer fra én midnat til den næste, siges at være født på

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 3. bog

samme dag."² 3 Med disse ord synes han at have inddelt iagttagelsen af dagene, således at den, der blev født, efter at solen var gået ned, men inden midnat, har fødselsdag på den dag, fra hvilken natten er begyndt; derimod har den, som fødes i de seks sidste timer af natten, fødselsdag på den dag, der begynder efter den nat.

4 Varro har i samme bog skrevet, at athenerne regner på en anden måde, og at de siger, at tiden mellem en solnedgang og næste solnedgang udgør én dag. 5 Babylonerne regnede på en helt anden måde, siger Varro: De kaldte nemlig tidsrummet fra solopgang til den næste solopgang for én dag; 6 og at mange i Umbrien sagde, at en og samme dag gik fra middag til den følgende middag. "Men dette," fortsætter han, "er alt for absurd. For den, der er født den første i måneden i den sjette time blandt umbreerne, vil forekomme at have fødselsdag både den første i måneden og den følgende dag før den sjette time."³

7 Det kan påvises med mange beviser, at det romerske folk, som Varro har sagt, regnede de enkelte dage fra midnat til den følgende midnat. 8 Romerske religiøse ritualer udføres dels om dagen, dels om natten; men de, der sker om natten, tilregnes dagene, ikke nætterne; 9 det, der foregår i nattens seks sidste timer, siges at foregå den dag, der gryer lige efter natten. 10 Også ritualer og skikken med at tage fuglevarsler peger i samme retning: For når embedsmændene skal tage fuglevarsler på én dag, og de skal udføre det, som de tog varsler for, tager de varsler efter midnat, og de handler efter middag, og man siger da, at de har taget varsler og handlet på den samme dag. 11 Når folketribuner, der ikke har lov til at være væk fra Rom en hel dag, tager af sted efter midnat og vender tilbage efter solopgang, men før middag, regnes de ikke for at have været borte en hel dag, eftersom de er vendt tilbage før nattens sjette time og opholder sig i byen Rom i en del af dagen.

12 Jeg har læst, at også juristen Quintus Mucius plejede at sige,⁴ at den kvinde ikke blev sin egen herre, som havde opholdt sig hos en mand i ægteskab fra den første januar, men den niogtyvende december gik fra ham: 13 For den periode på

2. Varro, *Antiquitates rerum humanarum*, *De diebus* XVI fr. 2 Mirsch.

3. Varro, *Antiquitates rerum humanarum*, *De diebus* XVI fr. 3 Mirsch.

4. Mucius fr. 7 Huschke.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 3. bog

tre nætter kunne ikke opfyldes, som hun skulle være væk fra sin mand for at opnå sin uafhængighed ifølge *De tolv Tavler*, eftersom de sidste seks timer af den tredje nat tilhørte det nye år, som begyndte den første januar.

14 Da jeg fandt alle disse ting om dages tider og afgrænsninger, der havde relation til iagttagelse af gammel ret og dets system, i ældre litteratur, var jeg ikke i tvivl om, at Vergil også har fortalt om selve dette, ikke direkte og åbent, men som det passede sig for et menneske, der beskæftigede sig med poesi, skjult og ligesom med en tildækket antydning af et gammelt ritual:

15 "Nu går natten på hæld med sin fugtige skygge,
og jeg fornemmer et pust af den ubarmhjertige morgen."⁵

16 Med disse vers har han forblommet, som jeg har nævnt, villet gøre opmærksom på, at den dag, som romerne har kaldt 'borgerlig', begyndte fra nattens sjette time.

3.3

En undersøgelse og udforskning af Plautus' komedier, eftersom der under hans navn findes en blanding af virkelige og falske stykker; også om, at Plautus og Naevius har skrevet deres skuespil i fængsel.

1 Jeg er overbevist om sandheden af det, som jeg har hørt nogle belæste mennesker sige (for de har læst de fleste af Plautus' komedier med omhu og interesse), nemlig at man ikke skal stole på listerne hos Aelius eller Sedigitus eller Claudius eller Aurelius eller Accius⁶ eller Manilius om de stykker, som kaldes usikre, men hellere Plautus selv og det karakteristiske ved hans talent og sprogbrug. 2 Dette er da også den rettesnor for bedømmelsen, som jeg ser, Varro har anvendt. 3 For bortset fra de enogtyve komedier, som kaldes *varronianske*, og som han afsondrede fra de øvrige af den grund, at de ikke var tvivlsomme, men af alle blev anset

5. Vergil, *Aeneiden* 5.738-9, overs. Otto Steen Due 1996, 151.

6. Accius, *Pragmatica* 15 Dangel p. 257.

Aulus Gellius, Attiske nætter 3. bog

for at være skrevet af Plautus, har han ligeledes accepteret nogle andre, fordi han blev påvirket af udtrykket og humoren i sproget, der stemte overens med Plautus, og selv om de gik under andres navne, henførte han dem til Plautus, ligesom det stykke, jeg netop har læst, og som hedder *Pigen fra Boiotien*. 4 Skønt det altså ikke er blandt de enogtyve, men tilskrives Aquilius,⁷ var Varro dog ikke i tvivl om, at Plautus var forfatteren, og heller ikke andre læsere, der har beskæftiget sig med Plautus, vil være i tvivl, ikke engang hvis han blot har læst følgende vers fra stykket; eftersom de er særdeles plautinske, for nu at tale som den berømte Plautus selv, har jeg erindret mig dem og skrevet dem ned. 5 Det er en sulten snyl-tegæst, der taler:

"Gid pokker havde ham, der opfandt timerne,
og ham, der allerførst et solur satte op!
For stakkels mig er dagen inddelt punkt for punkt!
Min mave var mit solur, dengang jeg var dreng,
og den var mer præcis end alle disse ting:
Den sagde til mig: spis! Hvis der var et at få.
Men nu er der kun mad, hvis solen giver lov;
og overalt i byen ses et solur stå,
de fleste folk, de kryber tørre rundt af sult!"⁸

6 Da jeg læste op af Plautus' *Nervularia*, som regnes blandt de usikre stykker, og min gode ven Favorinus havde hørt følgende linje fra denne komedie:

"Din mær på høje hæle, raget glat, beskidt!"⁹

7. Aquilius 1 Ribbeck.

8. Plautus, *Boeotia* fr. 21 Lindsay (jambiske trimetre).

9. Plautus fr. 97 Lindsay (jambisk trimeter).

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 3. bog

frydede han sig over viddet i de gamle ord, der betegnede de grimme fejl hos luderne: "Ved Hercules, bare dette ene vers er nok til at overbevise om, at Plautus er forfatteren!"

7 For nylig, da jeg læste *Strædet* – det er navnet på en komedie, som nogle mener, ikke er af Plautus – var jeg ikke selv i tvivl om, at den var af Plautus og blandt alle hans stykker det mest ægte. 8 Jeg har afskrevet to linjer herfra, for at jeg kan udforske historien om det arretinske orakel:¹⁰

"Nu har vi, hvad der under store lege kaldes et svar fra Arretium:

Jeg er fortabt, hvis jeg ikke gør, men hvis gør jeg, får jeg tæv!"¹¹

9 Dog citerer Marcus Varro¹² i første bog af *Plautus' komedier* disse ord af Accius: "For hverken *Geminei lenones* ('De to koblere') eller *Condalium* ('Slaveeringen') eller *Anus* ('Den gamle kone') er værker af Plautus, og heller ikke har nogen sinde *Bis compressa* ('Den to gange voldtagne pige') eller *Boeotia* ('Pigen fra Boiotien') og heller ikke *Agroecus* ('Bonden') eller *Commorientes* ('Partnere i døden') været værker af Titus Maccius."¹³

10 I samme bog af Varro står der også, at der har været en komediedigter ved navn Plautius. Eftersom hans skuespil havde overskriften Plauti,¹⁴ blev de accepteret som plautinske, selv om de ikke var plautinske af Plautus, men plautianske af Plautius.

11 Der er under Plautus' navn omkring hundrede og tredive komedier i omløb; 12 men den høj lærde Lucius Aelius mener, at det kun drejer sig om fem og tyve.¹⁵ 13 Der er dog ikke tvivl om, at de, som ikke forekommer at være skrevet af Plautus, men tilskrives ham, var af ældre digtere og bearbejdet og afpudset af ham og derfor smager af den plautinske stil. 14 Varro og flere andre har nemlig be-

10. Som ellers ikke er kendt.

11. Plautus, *Fretum* fr. 73 Lindsay (jambisk octonar + jambisk septenar).

12. Varro, *De comoediis Plautinis* fr. 88 Funaioli.

13. Accius, *Didascalicus* fr. 19 Funaioli.

14. Der altså både kan være genitiv af *Plautus* og *Plautius*.

15. Aelius fr. 4 Funaioli.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 3. bog

rettet, at Plautus skrev *Saturio* og *Addictus* ('Den gældbundne') og et tredje stykke, hvis navn jeg ikke har ved hånden, i et bageri, fordi han ved nogle forretninger havde mistet alle de penge, han havde tjent ved arbejder for scenen, og uden en øre på lommen var vendt tilbage til Rom, og for at tjene til livets ophold havde han taget hyre hos en bager, hvor han skulle dreje de møllesten, som kaldes *håndmøller*.

15 På tilsvarende måde har jeg også erfaret om Naeivius, at han skrev to stykker, mens han var i fængsel, *Hariolus* ('Spåmanden') og *Leon*, da han på grund af sine konstante forhånelser og skældsord mod byens ledere efter traditionen med græske digtere blev lagt i lænker i Rom af politiet. Herfra blev han senere løsladt af folketribunerne, da han i de omtalte stykker havde sonet sine forseelser og frækheder ved de bemærkninger, hvormed han før havde krænket mange mennesker.

3.4

Det var en tradition for Publius Africanus og andre adelige mænd på hans tid at være glatbarberede, før de blev gamle.

1 I de bøger, som jeg har læst om Publius Scipio Africanus' liv, har jeg bemærket, at der står følgende om Publius Scipio, Paulus' søn: Efter at han havde triumferet over punerne og var blevet censor, blev han anklaget over for folket af folketribunen Claudius Asellus, som han havde udstødt af ridderstanden, da han var censor; skønt han var tiltalt, var han ikke hørt op med at barbere sit skæg, og han brugte stadig sit hvide tøj og optrådte ikke med det ydre, anklagede plejede. 2 Men da det er en kendsgerning, at Scipio på dette tidspunkt var under fyrre år gammel, undrede jeg mig over, hvad der var skrevet om, at han barberede sit skæg. 3 Jeg har dog erfaret, at også de andre adelige mænd på hans tid, der var i hans aldersklasse, barberede sig, og derfor kan vi se adskillige buster fra gamle dage, som ikke viser gamle mænd, men midaldrende.

3.5

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 3. bog

Filosoffen Arkesilaos' skarpe og humoristiske kritik af en mand, der var forfalden til nydelser og viste blødagtighed i øjne og krop.

1 Plutarch fortæller, at filosoffen Arkesilaos brugte et voldsomt udtryk om en rigmand, der var alt for blødagtig, som dog sagdes at være ufordærvet og fri for utugt. 2 Da han nemlig så, at han læspe, at hans hår var sat kunstfærdigt op, og at hans øjne var skælmske og fulde af lokkeri og vellyst, sagde han: "Det gør ingen forskel, hvilke legemsdele du bruger til at være bøsse med: forsiden eller bagsiden!"¹⁶

3.6

Om den naturlige styrke hos palmetræet, hvis ved gør modstand, når man hænger vægte på det.

1 Det er ved Hercules en mærkværdig ting, som Aristoteles fortæller i syvende bog af *Problemer*¹⁷ og Plutarch i ottende bog af *Bordsamtaler*. 2 "Hvis man lægger tunge vægte oven på palmetræet og tynger og presser det så meget, at det ikke kan bære størrelsen af byrden, da viger palmen ikke nedad og bøjes ikke ned, men rejser sig mod vægten, anstrenger sig opad og bliver konveks." 3 Plutarch tilføjer: "Derfor er ved konkurrencer palmen blevet valgt som tegn på sejr, eftersom dets ved har en sådan egenskab, at den ikke viger for det, der tynger og trykker det ned."¹⁸

3.7

En historie hentet fra årbøgerne om militærtribunen Quintus Caedicius; et citat fra Marcus Catos Begyndelse, hvor han sammenligner Caedicius' tapperhed med spartaneren Leonidas.

16. Plutarch, *Om at bevare sin sundhed* (Moralia 126a), *Bordsamtaler* 7.5 (Moralia 705e).

17. Aristoteles fr. 229 Rose.

18. Plutarch, *Bordsamtaler* 8.4 (Moralia 724e).

Aulus Gellius, Attiske nætter 3. bog

1 Gode guder, hvilken smuk dåd, værdig til den patos, der findes i græsk veltalenhed – det er, hvad Marcus Cato har skrevet i sit værk *Begyndelse* om militærtribunen Quintus Caedicius.¹⁹

2 I hvert fald lyder beretningen omtrent sådan her: 3 Under den første cartagiske krig var den puniske feltherre på Sicilien rykket frem mod den romerske hær, og han havde besat nogle høje og nogle strategiske steder. 4 Som omstændighederne var, trængte de romerske soldater ind på et område, der var udsat for baghold og død. 5 Tribunen henvendte sig til konsulen og påviste den forøgede risiko, fordi stedet havde en ugunstig beliggenhed, og fjenderne havde omringet dem. 6 "Jeg mener," sagde han, "at hvis du vil redde situationen, så befaler du omkring fire hundrede soldater at nærme sig den der vorte" – sådan kalder nemlig Cato et ujævnt sted, der rager op – "og beordrer og opmuntrer dem til at besætte den; så snart fjenderne har set det, vil sikkert de tapreste og mest energiske angribe dem og kæmpe mod dem, og de vil være bundet til denne ene opgave, og alle de fire hundrede vil uden tvivl blive hugget ned. 7 Mens fjenderne i mellemtiden er optaget af denne nedslagtning, vil du have mulighed for at føre hæren ud fra dette sted. 8 Dette er denne eneste mulighed for at blive reddet."

Konsulen svarede tribunen, at han også fandt planen fornuftig. "Men hvem skal det være, der skal anføre de fire hundrede soldater til dette sted midt ind blandt fjenderne?"

9 "Hvis du ikke finder nogen anden," svarede tribunen, "må du gerne bruge mig til denne farlige opgave; jeg giver mit liv til dig og staten."

10 Konsulen takkede tribunen og roste ham. 11 Tribunen og de fire hundrede drog ud for at dø. 12 Fjenderne var fyldt med beundring for deres tapperhed; de ventede på, hvorhen de ville begive sig. 13 Så snart det var blevet klart, at de marcherede af sted for at besætte den der vorte, sendte den carthagiske feltherre mod dem fodfolket og rytteriet, de dristigste mænd han havde i hæren. 14 De romerske soldater bliver omringet, og omringede kæmper de; slaget er længe uafgjort. 15 Endelig sejrer overmagten. 16 De fire hundrede falder alle som en, gennemborede

19. Cato, *Origines* fr. 83 Peter.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 3. bog

af sværd eller tildækket af kasteskyts. 17 I mellemtiden, mens der kæmpes, trækker konsulen sig tilbage til sikre og højtliggende lokaliteter.

18 Men hvad der ved en guddommelig tilskikkelse hændte denne tribun, der var anfører for fire hundrede soldater, i slaget, har jeg anført, ikke med mine ord, men med Catos egne: 19 "De udødelige guder gav militærtribunen en lod, der svarede til hans tapperhed. Der skete nemlig følgende: Selv om han var blevet såret flere steder, var hans hoved uskadt, og de genkendte ham blandt de døde, udmattet som han var af sine sår, og fordi han havde mistet sit blod. De bar ham væk, og han kom til kræfter, og senere udførte han en tapper og energisk virksomhed for staten, og ved at være anfører for disse soldater reddede han resten af hæren. Men hvor er det dog vigtigt, hvor man lægger sin indsats! Lakoneren Leonidas udførte en lignende bedrift ved Thermopylæ, og på grund af hans tapperhed hædrede hele Grækenland hans ære og særlige indsats med mindesmærker for hans strålende berømmelse: Man takkede ham for hans handling ved billeder, statuer, indskrifter, historiske værker og på anden måde; men denne tribun, der havde udført det samme og reddet en hær, har kun vundet en beskeden berømmelse."

20 Med sit vidnesbyrd har Marcus Cato hædret tapperheden hos tribunen Quintus Caedicius. 21 Claudius Quadrigarius siger i tredje bog af sine *Årbøger*, at hans navn ikke var Caedicius, men Laberius.²⁰

3.8

Et strålende brev, som konsulerne Gaius Fabricius og Quintus Aemilius skrev til kong Pyrrhos, og som er bevaret for eftertiden af historikeren Quintus Claudius.

1 Da kong Pyrrhos var i Italien og havde udkæmpet et par heldige slag, og romerne var i store vanskeligheder, og størstedelen af Italien var gået over på kongens side, ankom der i al hemmelighed en Timochares fra Ambrakia, der var ven med kong Pyrrhos, til konsul Gaius Fabricius og bad om en belønning; hvis man kunne blive enig om denne, lovede han at dræbe kongen med gift, og han forklarede, at det var nemt at udføre, eftersom hans søn var kongens vintjener. 2 Denne

20. Quadrigarius, *Annales* 3 fr. 42 Peter.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 3. bog

sag indberettede Fabricius til senatet. 3 Senatet sendte gesandter til kongen og pålagde dem ikke at forråde Timochares, men advare kongen om, at han skulle være mere forsigtig og beskytte sig mod anslag fra sine nærmeste. 4 Således er versionen i Valerius Antias' *Historie*.²¹ 5 Men Quadrigarius skriver i sin tredje bog,²² at det ikke var Timochares, men Nikias, der var kommet til konsulen, og at der ikke var blevet sendt gesandter af senatet, men af konsulerne, og at Pyrrhos havde berømmet og takket det romerske folk, og alle de krigsfanger, han havde hos sig, havde han givet tøj og sendt dem tilbage.

6 Konsulerne var dengang Gaius Fabricius og Quintus Aemilius. 7 Det brev, som de sendte til kong Pyrrhos om denne sag, lød ifølge Claudius Quadrigarius sådan:

"De romerske konsuler hilser kong Pyrrhos.

Vi er på grund af dine vedvarende uretfærdige handlinger stærkt oprørt i sindet, og vi lægger stor vægt på at bekrige dig som en fjende. Men af hensyn til det fælles eksempel og pålidelighed forekommer det os bedst, at du kan leve, så der kan være en, vi kan besejre med våbenmagt. Til os kom din ven Nikias og forlangte en belønning af os, hvis han begik snigmord på dig. Det afslog vi at ville gøre, og han skulle ikke forvente at få nogen fordel heraf, og samtidig mente vi, at vi ville informere dig herom, for at ingen nationer skulle tro, at hvis der skete noget af den art, var det på vores initiativ, og også fordi vi ikke bryder os om at kæmpe ved hjælp af penge eller belønninger eller list. Du vil falde, hvis ikke du tager dig i agt!"

3.9

Hvad var det for en hest, som optræder i ordsproget om den seianske hest? Og hvilken farve har de heste, som hedder spadices? Om forklaringen på denne glose.

21. Valerius Antias, *Historia* fr. 21 Peter.

22. Quadrigarius, *Annales* 3 fr. 40 Peter.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 3. bog

1 Gavius Bassus beretter i sine *Kommentarer*²³ og ligeledes Iulius Modestus i anden bog af *Forskellige spørgsmål*²⁴ historien om den seianske hest, som nok er værd at erindre sig og beundre: 2 Gnaeus Seius var sekretær, og han havde en hest, der var født i Argos i Grækenland, og om hvem der var et vedvarende rygte, at den var fremavlet fra den slægt af heste, som havde tilhørt Diomedes fra Thrakien, og som Herakles havde ført fra Thrakien til Argos, da han havde dræbt Diomedes. 3 De siger, at denne hest var af en usædvanlig størrelse, at den havde en knejsende hals, var purpurrod (*poeniceus*), havde en strålende og hårrig manke, og at den langt overgik alle andre heste i fortrin; men, fortæller de, denne hest havde den skæbne eller lod, at den, der ejede eller besad den, gik helt til grunde sammen med sit hus og familie og alle ejendele. 4 Således blev til at begynde med dens ejer Gnaeus Seius dømt til døden af Marcus Antonius, der senere var triumvir, og led en ynkelig død; på samme tid var konsulen Cornelius Dolabella på vej til Syrien, men gjorde holdt i Argos ansporet af denne hests berømmelse, og da han brændte af lyst til at eje den, købte han den for hundrede tusinde sestertser; men også Dolabella selv blev under borgerkrigen belejret og dræbt i Syrien; kort efter førte Gaius Cassius, som havde belejret Dolabella, den hest væk, som havde været Dolabellas. 5 Det er velkendt, at denne Cassius senere gik en ynkelig død i møde, da hans parti var blevet besejret og hans hær slået; på et senere tidspunkt, da Cassius var død, og Antonius havde vundet, ledte han efter denne fornemme hest, som havde tilhørt Cassius, og da han havde fået fat i den, blev også han selv besejret og ladet i stikken, og han døde en forfærdelig død. 6 Heraf opstod ordsproget om mennesker, der er blevet udsat for store ulykker, som stadig er i brug: "Denne mand ejer en seiansk hest."

7 Den samme mening finder vi i det gamle ordsprog, som jeg har hørt omtalt sådan: "Tolosansk guld." For da konsul Quintus Caepio havde plyndret den tolosanske by i Gallien, og man havde fundet meget guld i byens templer, døde enhver, der rørte ved noget guld fra denne plyndring, en ulykkelig og pinefuld død.

23. Gavius Bassus, *Commentarii* fr. 4 Funaioli.

24. Modestus, *Quaestiones confusae* 2 fr. 1 Mazzarino.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 3. bog

8 Gavius Bassus beretter, at han har set denne hest i Argos, og at den var utroligt smuk og stærk og havde den rigeste farve.

9 Denne farve kalder jeg som sagt *poeniceus*, mens grækerne kalder den dels *foenix*, dels *spadix*, eftersom en kvist fra et palmetræ, der er revet af træet sammen med frugten, hedder en *spadix*.²⁵

3.10

Der er iagttaget en vis kraft og evne i syvtallet i mange naturfænomener, om hvilket Marcus Varro har skrevet fyldigt i sin Syvtallene.

1 Marcus Varro siger i den første af de bøger, som har titlen *Syvtallene* eller *Om billeder*, at der er mange forskellige egenskaber og kræfter i syvtallet, som på græsk hedder *hebdomás*. 2 "For dette tal," fortæller han, "skaber *Store Bjørn* og *Lille Bjørn* på himlen og ligeledes *Syvtjernen*, som grækerne kalder *Plejaderne*, og det skaber også de stjerner, som man kalder for *omstreffende*,²⁶ og som Publius Nigidius²⁷ kalder *omstreffere*."²⁸ 3 Han siger også, at der er syv cirkler i himlen omkring aksens længde; blandt disse siger han, at man plejer at kalde de to mindste, der rører ved aksens ender, for *polerne*; men på grund af deres korthed findes de ikke i den sfære, som kaldes *krikoté*.

4 Heller ikke dyrekredsen er uden forbindelse med syvtallet; for sommersolhverv indtræffer i det syvende tegn fra vintersolhverv, og vintersolhverv indtræffer i det syvende tegn fra sommersolhverv og jævndøgn i det syvende tegn fra jævndøgn. 5 De dage, hvor isfuglene ligger på rede på vandet om vinteren, siger han også, er syv.²⁹ 6 Videre skriver han, at månens omløb fuldføres i fire hele perioder på syv dage; "for på den otteogtyvende dag vender månen tilbage til den plads, den kom fra," skriver han, idet han nævner, at ophavsmanden til denne

25. Se 2.26.10.

26. Han mener planeter.

27. Nigidius fr. 87 Swoboda.

28. Varro, *Hebdomades vel De imaginibus* 1 p. 255 ed. Bipont.

29. Dvs. syv dage før og syv dage efter solhverv. Disse *halkyoniske dage* (af *halkyon* = isfugl) viser et meget roligt hav.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 3. bog

teori er Aristeides fra Samos;³⁰ heri siger han, at man ikke blot bør bemærke, at månen gennemfører sin rejse på fire gange syv, det vil sige otteogtyve dage, men også, at dette syvtal, hvis det tager sit udgangspunkt i ettallet og når frem til sig selv og omfatter alle de tal, det er gået igennem, og tilføjer sig selv,³¹ da udgør tallet otteogtyve, hvilket er dagene for månens kredsløb. 7 Også til menneskers fødsel siger han, at dette tals kraft udstrækker sig og vedrører: "For når den skabende sæd er kommet ind i kvindens livmoder, samler det sig og stivner og bliver egnet til at få en skikkelse. Derefter dannes i den fjerde hebdomade, hvad der bliver til det fremtidige hankøn, hovedet og rygsøjlen, som er en del af ryggen. For det meste i den syvende hebdomade, det vil sige i den niogfyrretyvende dag, fuldendes hele mennesket i livmoderen," siger Varro. 8 Han beretter, at dette tals kraft også er blevet iagttaget derved, at før den syvende måned kan hverken et drengbarn eller et pigebarn blive født sundt og naturligt, og at de, som befinder sig i livmoderen mest regelmæssigt, fødes 273 dage efter undfangelsen, kort sagt når den fyrretyvende hebdomade er begyndt. 9 Han forsikrer også, at farerne i livet og menneskenes skæbne (som chaldæerne kalder *klimakterer*) er mest alvorlige, når de er knyttet til syvtallet. 10 Ud over dette siger han, at den højeste grænse for væksten af menneskelegemet er syv fod.³² 11 Jeg tror, at dette er mere sandt end, hvad eventyrfortælleren Herodot skriver i sin første bog af sit historieværk,³³ nemlig at Orestes' legeme var blevet fundet nede i jorden, og at det målte syv alen,³⁴ hvilket er det samme som tolv en kvart fod, med mindre, som Homer mente,³⁵ legemerne hos mennesker i gamle dage var større og længere, men nu, da verden ligesom er ved at blive gammel, sker der en formindskelse af ting og mennesker. 12 Varro siger også, at de første tænder vokser ud i de første syv måneder fra begge sider, og at de falder ud i de første syv år, og at de rigtige tænder bliver tilføjet på to gange syv år. 13 Også årerne hos mennesker eller snarere arterierne,

30. Han mener i virkeligheden Aristarchos.

31. Altså $1+2+3+4+5+6+7 = 28$.

32. 7 fod = 2,08 meter.

33. Herodot 1.68.3.

34. 7 alen = 3,12 meter (jf Gellius 1.1 om Herakles' højde).

35. Homer, *Iliaden* 5.302-304.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 3. bog

siger han, bliver påvirket af syvtallet ifølge musikalske læger, hvilket de kalder *den firstrengede harmoni*, fordi det sker ved en kombination af fire toner. 14 Han siger også, at kriser under sygdomme optræder med større styrke på de dage, som udgøres af syvtallet, og at det især er disse dage, der er *kritiske*, som lægerne kalder dem: den første, anden og tredje hebdomade. 15 Varro undlader heller ikke at nævne følgende, der forøger dette tals styrke og evner, nemlig at de, der har besluttet sig for at dø ved at sulte sig ihjel, først dør den syvende dag.

16 Dette er, hvad Varro har skrevet ganske omhyggeligt om syvtallet. Men han har også samlet noget, som virker lidt dumt: F. eks. at der er syv vidundere i verden, at der ligeledes var syv vise, at der i cirkuslegene sædvanligvis er syv runder, og at der var udvalgt syv anførere for at belejre Theben. 17 Han tilføjer her, at han er trådt ind i sit livs tolvte hebdomade, at han har skrevet halvfjerds hebdomader bøger,³⁶ blandt hvilke temmelig mange forsvandt, da han blev erklæret fredløs, og hans bibliotek blev plyndret.

3.11

Om de svage argumenter, som Accius benytter i sit Læredigt, hvor han prøver at påvise, at Hesiod er ældre end Homer.

1 Om Homers og Hesiods alder råder der ikke enighed. 2 Nogle mener, at Homer er ældre end Hesiod, heriblandt Filochoros³⁷ og Xenofanes,³⁸ andre, at han er yngre, heriblandt digteren Lucius Accius og historikeren Eforos.³⁹ 3 Marcus Varro siger i første bog af *Om billeder*,⁴⁰ at man ikke kan afgøre, hvem der er ældst, men at der ikke er tvivl om, at de levede næsten samtidigt, og at det fremgår af det epigram,⁴¹ som blev skrevet på en trefod, som skal være stillet på Helikon af Hesiod. 4 Men Accius anvender i første bog af sit *Læredigt* nogle temmelig ringe argumenter, med hvilke han mener at påvise, at Hesiod er ældst: 5 "Fordi når Homer,"

36. Vi kender 39 titler.

37. Filochoros fr. 210 Jacoby.

38. Xenofanes fr. 13 Diels.

39. Eforos fr. 10 Jacoby.

40. Varro, *Hebdomades vel De imaginibus* 1 fr. 68 Funaioli (om ref., jf 3.10.2 til Bipont.)

41. = *Anthologia Palatina* 7.53.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 3. bog

siger han, "i begyndelsen af sit digt⁴² sagde, at Achilleus var søn af Peleus, tilføjede han ikke, hvem Peleus var; det ville han utvivlsomt have gjort," fortsætter han, "hvis ikke han havde set, at Hesiod havde sagt det.⁴³ Og lige sådan med Kyklopen," siger han, "og især at han var enøj: En så betydningsfuld sag ville han ikke have sprunget over, hvis ikke det var blevet lige så kendt fra den ældre Hesiod⁴⁴."⁴⁵

6 Der er også om Homers fædreland meget stor uenighed. Nogle siger, at han er kolofoner, andre smyrnæer, og der er også dem, som siger, at han var athener, og andre, at han var ægypter, mens Aristoteles beretter, at han kom fra øen Ios.⁴⁶ 7 Marcus Varro satte i første bog af *Om billeder* dette epigram ved et billede af Homer:

"Den hvide ged angiver graven for Homer,
thi dette ofrer ieterne den døde mand."⁴⁷

3.12

Den meget lærde Publius Nigidius anvendte udtrykket bibosus om en mand, der var en stor drukkenbolt, men glosen var ny og næsten skurrende.

1 Publius Nigidius⁴⁸ kalder i sin *Filologiske kommentarer* en mand, der er ivrig efter at drikke, for *bibax* og *bibosus* ('drikfældig'). 2 *Bibax* kan jeg godt bruge, for ligesom *edax* ('grådig') anvendes det af mange andre; jeg har aldrig fundet *bibosus* undtagen hos Laberius, og der er heller ikke noget andet ord, der er dannet på samme måde. 3 Det er nemlig ikke parallelt til *vinosus* ('fordrukken') eller *vitiosus* ('fordærvet') og andre, som dannes på denne måde, for de er afledt af substantiver, ikke af verber. 4 Laberius anvender dette ord i den farce, der bærer titlen *Salthandleren*:

42. Homer, *Iliaden* 1.1.

43. Hesiod fr. 102 Rzach.

44. Hesiod, *Theogonien* 143.

45. Accius, *Didascalicus* fr. 1 Funaioli.

46. Aristoteles fr. 76 Rose.

47. Varro, *Hebdomadas vel De imaginibus* 1 fr. 69 Funaioli (jambiske trimetre).

48. Nigidius, *Commentarii grammatici* fr. 5 Swoboda.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 3. bog

"Ikke barmsvær, ikke gammel, ikke drukken, ikke fræk."⁴⁹

3.13

Hvordan Demosthenes som ung mand var elev af filosofen Platon, men da han havde hørt taleren Kallistratos på folkeforsamlingen, forlod han Platon og fulgte Kallistratos.

1 Hermippos har skrevet,⁵⁰ at Demosthenes som ganske ung kom hyppigt i Akademiet, og at han plejede at høre Platon. 2 "Og denne Demosthenes," fortæller han, "var taget hjemmefra, som han plejede, og da han var på vej til Platon og så adskillige folk strømme sammen, spurgte han hvorfor og fik at vide, at de skyndte sig af sted for at høre Kallistratos. 3 Denne Kallistratos var en taler i republikken i Athen, som man kaldte *demagoger*. 4 Demosthenes mente, at det var bedst at gøre en afstikker og finde ud af, om den iver, der blev udvist af dem, der skyndte sig af sted for at høre ham, var rimelig. 5 Han kom," fortæller Hermippos, "og hørte Kallistratos holde sin berømte tale *Sagen om Oropos*, og han blev så bevæget og så charmeret og grebet, at han begyndte at følge Kallistratos og forlod Akademiet og Platon."

3.14

Den, der siger dimidium librum legi eller dimidiam fabulam audivi og andre tilsvarende udtryk, taler ukorrekt; Marcus Varro giver årsagerne til fejlen; ingen har i gamle dage brugt disse udtryk.

1 Varro mener,⁵¹ at udtrykkene *dimidium librum legi* ('jeg har læst den halve bog') og *dimidiam fabulam audivi* ('jeg har hørt det halve stykke') og tilsvarende er dårlig og fejlagtig brug. 2 Han siger: "Man bør sige *dimidiatum librum* ('halveret bog'), ikke *dimidium*, og *dimidiatam fabulam*, ikke *dimidiam*."

49. Laberius, *Salinator* 80 Ribbeck (katalektisk trochæisk tetrameter).

50. Hermippos fr. 61 Müller.

51. Varro fr. 423 Funaioli.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 3. bog

Hvis derimod en *hemina* er hældt fra en *sextarius*, skal man ikke sige *dimidiatum sextarium fusum*, og den, der har modtaget fem hundrede sestertser af de tusind, der skyldes ham, vil vi ikke sige, har modtaget *dimidiatum*, men *dimidium*. 3 Men hvis et bæger af sølv," fortsætter Varro, "som jeg ejer sammen med en anden, er blevet delt i to, bør jeg sige om bægret, at det er 'halveret', ikke at det er 'halvt', hvorimod det sølv, der er mit, er 'halvt', men ikke 'halveret'", 4 og han drøfter og inddeler meget skarpsindigt, hvad der forskellen på 'halvt' og 'halveret', 5 og han fortæller, at Quintus Ennius med kyndighed har sagt følgende i sine *Årbøger*:

"Ligesom hvis der er en, der bragte et bæger halveret (*dimidiatum*)."⁵²

Det er, som om den del, der mangler for bægret, skal omtales ikke som 'halveret', men som 'halv'.

6 Pointen i hele hans diskussion, som han gennemfører skarsindigt, men en smule dunkelt, er følgende: *Dimidiatum* er synonymt med *dismediatum* og betyder 'delt i to dele', 7 og derfor passer det sig ikke at sige *dimidiatum* undtagen om selve den ting, der er blevet delt; 8 *dimidium* er omvendt ikke det, som selv er blevet halveret, men det, som er den anden del af noget, der er halveret. 9 Når vi derfor ønsker at sige, at vi har læst halvdelen af en bog eller hørt halvdelen af et stykke, hvis vi da siger *dimidiam fabulam* eller *dimidium librum*, begår vi en fejl; for så siger man *dimidium* om hele den ting, som er blevet halveret og delt. 10 Således følger Lucilius denne regel:

"Med et eneste øje og med to fødder, halveret (*dimidiatus*)
ligesom en gris."⁵³

og et andet sted:

52. Ennius, *Annales* 536 Vahlen (daktylisk heksameter).

53. Lucilius 1342 Marx (daktyliske heksametre).

Aulus Gellius, Attiske nætter 3. bog

"Hvad? For at marskandiseren kan sælge ud af sit skrammel,
lovpriser slynglen en ødelagt skraber, en sko halveret (*dimidiatam*)."⁵⁴

11 Allerede i den tyvende bog undgår han omhyggeligt at sige *dimidia hora*, men han sætter *dimidium* i stedet for *dimidia* i disse vers:

"Lige på tidspunktet, netop til tiden, da halvt (*dimidio*) var gået
timen og tre med den, det vil sige da timen den fjerde
kom."⁵⁵

12 Skønt det havde været nemt og nærliggende at sige *dimidia et tribus confectis* ('da der var gået tre en halv time'), har han vågent og opmærksomt undgået dette ord, der ikke passer. 13 Det er heraf klart, at man ikke kan sige *hora dimidia*, men enten *dimidiata hora* eller *dimidia pars horae*. 14 Derfor siger også Plautus *dimidium auri* i *Søstrene Bacchis*, ikke *dimidiatum aurum*;⁵⁶ 15 ligeledes siger han *dimidium obsoni* i *Skatten*, ikke *dimidiatum obsonium* i følgende vers:

"Han skal nu ha' Halvdelen (*dimidium*) af Indkjøbet."⁵⁷

16 I *Brødrene Menaechmus* siger han derimod *dimidiatum diem*, ikke *dimidium* i dette vers:

"Ja, da den halve Dag (*dimidiatus*) er gaaet, kan vi ikke slaa den helt ihjel."⁵⁸

54. Lucilius 1282 Marx (daktyliske heksametre).

55. Lucilius 20, 570 Marx (daktyliske heksametre, meningen er usikker).

56. Plautus, *Bacchides* 1189.

57. Plautus, *Aulularia* 291, overs. Joh. Forchhammer 1884, 23.

58. Plautus, *Menaechmi* 154, overs. J. Th. Jensen 1913, 11.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 3. bog

17 Marcus Cato siger i sit skrift *Om landbrug*: "Så rigelig med frø af cypres, sådan som man plejer at så hør. Sigt herover jord til en tykkelse af en halv finger (*dimidiatum digitum*). Glat det godt med en planke eller fødderne eller hænderne."⁵⁹ 18 Han siger *dimidiatum digitum*, ikke *dimidium*. Man bør sige det halve af en finger (*digiti dimidium*), mens fingeren selv skal siges at være halveret (*digitum dimidiatum*). 19 Ligeledes skrev Marcus Cato om carthagerne sådan: "De begravede mændene halvt (*dimidiatos*) nede i jorden og byggede et bål rundtom, og således dræbte de dem."⁶⁰ 20 Der er ikke nogen af alle dem, som har talt korrekt, der har anvendt disse ord anderledes, end jeg har nævnt.

3.15

Det er omtalt i litteraturen, og der findes også en mundtlig tradition om, at en uventet stor glæde har forårsaget en pludselig død for mange, fordi åndedrættet er blevet indespærret og er ude af stand til at bære styrken i en stor, ny sindsbevægelse.

1 Filosoffen Aristoteles⁶¹ fortæller, at Polykrite, en adelig dame på øen Naxos, udåndede, da hun pludselig fik et glædeligt, men uventet budskab. 2 Også Filipides, komediedigteren, der har et ganske godt ry, var oppe i årene, og da han i en digterkonkurrence mod forventning havde vundet og glædede sig umådeligt, døde han pludselig midt i glæden. 3 Der findes også en kendt historie om rhodieren Diagoras. Denne Diagoras havde tre unge sønner: En var nævekæmper, en anden var pankratiast,⁶² og en tredje var bryder. Han så alle sine sønner sejre og blive bekranset i Olympia på samme dag, og da de tre unge mænd havde omfavnet og kysset ham og sat deres krans på hovedet af ham, og mens folk lykønskede ham og kastede blomster på ham, opgav han sin ånd midt på stadion, mens folk så på, under sine sønners kys og omfavnelser.

59. Cato, *Res rustica* 151.3.

60. Cato, *De bello Carthaginensi* fr. 193 Malcovati.

61. Aristoteles fr. 559 Rose.

62. Hvor alt var tilladt undtagen at rive øjet ud på modstanderen.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 3. bog

4 Jeg har yderligere læst i vore årbøger, at på den tid, da det romerske folks hær var blevet hugget ned ved Cannae, var der en gammel mor, der ved meddelelsen om hendes søns død blev overvældet af sorg og smerte; men meddelelsen var ikke sand, og den unge mand vendte ikke længe efter tilbage til Rom fra det omtalte slag: Da moderen pludselig så sin søn igen, blev hun overmandet af den uventede glæde, ja den nærmest styrtede ned over hende, så hun udåndede.

3.16

Om forskellen på graviditetens længde, som den er omtalt af læger og filosoffer; også nogle gamle digteres opfattelser af det samme emne og nogle andre, der nok er værd at fortælle; et uddrag af lægen Hippokrates' skrift Om ernæring.

1 Både læger og berømte filosoffer har forsket i, hvor længe graviditet varer hos mennesker. Den herskende opfattelse, som anses for korrekt i dag, er, at når sæden har sat sig i kvindens livmoder, fødes der et menneske, men det foregår sjældent i den syvende måned, aldrig i den ottende, ofte i den niende og endnu oftere i den tiende måned, og det er den yderste grænse for graviditeten, ikke når den tiende måned er påbegyndt, men afsluttet. 2 Jeg har set, at Plautus, den gamle digter, i sin komedie *Den lille kasse* siger følgende:

"Og hende her, han tog med vold,
der gik ti måneder, så fødte hun et barn."⁶³

3 Det samme nævner også Menander, en ældre digter, men med et rigtigt godt kendskab til menneskers vilkår; jeg citerer et vers af ham om denne sag fra hans stykke *Plokion* ('Halskæden'):

"En kvinde venter sig ti måneder."⁶⁴

63. Plautus, *Cistellaria* 162-3 (jambiske trimetre).

64. Menander fr. 343 Koerte (ufuldstændig jambisk trimeter).

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 3. bog

4 Men da vores landsmand Caecilius skrev en komedie med samme titel og samme indhold og tog det meste fra Menander, sprang han ikke den ottende måned over, som Menander forbigik, da han nævnede fødselsmånederne. Her er Caecilius' vers:

"Kan kvinder føde i tiende måned? Ved Pollux, også i den niende og i den syvende og ottende."⁶⁵

5 Marcus Varro har overbevist mig om, at Caecilius ikke har sagt dette tankeløst og uden videre er vejet fra Menander og andres opfattelser. 6 For han fortæller i fjortende bog af *Guddommelige forhold*,⁶⁶ at der undertiden sker en fødsel i den ottende måned; i samme bog siger han, at et menneske også kan fødes i den ellefte måned, og han nævner Aristoteles⁶⁷ som ophavsmand til denne udtalelse om den ottende og den ellefte måned. 7 Årsagen til denne uenighed om den ottende måned kan findes i et værk af Hippokrates, der hedder *Om ernæringen*, hvorfra jeg har følgende citat: "Der eksisterer og ikke eksisterer ottemåneders børn."⁶⁸ 8 Lægen Sabinos, som har skrevet en meget nyttig kommentar til Hippokrates, forklarer udtalelsen, der er dunkel og forkortet, ja ligefrem selvmodsige på denne måde: "De er til som levende væsener efter aborten; men de er ikke til, fordi de dør efter dette; de er følgelig til og ikke til, fordi de for øjeblikket er synlige, men ikke har styrke til at leve videre."

9 Marcus Varro fortæller, at de gamle romere ikke opfattede fødsler af den type som unaturlige sjældenheder, men at de mente, at det var i den niende eller tiende måned og ikke på andre tidspunkter, at kvinden fødte i overensstemmelse med naturen, og derfor havde de givet navne til de tre skæbnegudinder, der var afledt af *pario* ('føder') og af den niende og tiende måned. 10 "For *Parca* er afledt af *partus*

65. Caecilius, *Plocium* 164-5 Ribbeck (jambiske tetrametre).

66. Varro, *Antiquitates rerum divinarum* 14 fr. 12a Agahd.

67. Aristoteles, *Om dyr* 7.4.

68. Hippokrates, *Om ernæring* 2.23 Kühn (ikke verificeret, ikke hos Littré).

Aulus Gellius, Attiske nætter 3. bog

('fødsel'), blot med ændring af ét bogstav, og på samme måde er *Nona* ('niende'), og *Decima* ('tiende'), afledt af tidspunktet for en passende fødsel."

11 Men Caesellius Vindex siger i sin *Gamle udtryk*: "Der er tre navne på skæbnegudinderne: *Nona*, *Decima* og *Morta*,"⁶⁹ og han citerer fra *Odysseen* følgende vers af Livius, vores ældste digter:

"Hvornår vil dagen være her, bestemt af *Morta*?⁷⁰

Men Caesellius, som slet ikke er så ringe, accepterede *Morta*, som om det var et navn, selv om han skulle have opfattet det som *Moirai* ('*Skæbnegudinde*').

12 Udover hvad jeg har læst i bøger om den menneskelige graviditet, har jeg også hørt om følgende tilfælde, der indtraf i Rom: En kvinde af god og hæderlig karakter, hvis ærbarhed man ikke tvivlede på, fødte et barn i den ellefte måned efter sin mands død, og det kom der en retssag ud af på grund af tidsforholdet, som om hun havde undfanget, efter at manden var død, fordi timandskommissionen havde skrevet,⁷¹ at et menneske bliver født i løbet af ti måneder og ikke den ellefte måned; men den guddommelige Hadrian afgjorde, da han var blevet bekendt med sagen, at et barn også kunne fødes i den ellefte måned; jeg har læst selve dekretet om sagen. I dette dekret siger Hadrian, at han har afgjort sagen, da han havde indhentet udtalelser fra filosoffer og læger fra gamle dage.

13 I dag har jeg tilfældigvis læst i en satire af Marcus Varro, som hedder *Testamentet*, følgende: "Hvis jeg får en eller flere sønner, som bliver født i den tiende måned, skal de være arveløse, hvis de er æsler i musikken; men hvis der bliver født nogen i den ellefte måned, som Aristoteles siger,⁷² godt kan ske, så skal Attius have den samme ret hos mig som Tettius."⁷³ 14 Med dette gamle ordsprog: 'Det samme til Attius som til Tettius' vil Varro sige, som man plejer at sige om ting, der

69. Caesellius, *Commentarius lectionum antiquarum*.

70. Livius, *Odyssea* fr. 11 Morel (saturnisk).

71. *XII Tabulae* 4.4.

72. Aristoteles, *Historia animalium* 7.4.

73. Varro, *Testamentum* fr. 543 Bücheler/Astbury.

Aulus Gellius, Attiske nætter 3. bog

er fuldstændig ens, at der skal være den samme ret for børn, der er født indenfor ti måneder og elleve måneder.

15 Hvis således kvindernes graviditet ikke kan forlænges ud over ti måneder, må man spørge, hvorfor Homer har skrevet, at Neptun sagde til en pige, som han netop havde voldtaget:

"Fryd dig, min pige, ved vores forening. Før året er omme
føder du herlige børn. For goldt er det ikke at favne
evige guder."⁷⁴

16 Da jeg havde gjort flere filologer opmærksom på dette, var der flere af dem, der fremhævede, at på Homers tid, ligesom på Romulus', var året ikke på tolv måneder, men på ti; andre sagde, at det passede bedre på Neptun og hans fornemhed, at hans afkom voksede over en længere periode; atter andre sagde noget rent vrøvl. 17 Men Favorinus har sagt til mig, at 'før året er omme' ikke betyder 'når året er afsluttet', men 'når året er ved at være til ende'.

18 I denne sag har Favorinus ikke brugt ordet i den sædvanlige betydning. 19 'Ved at være til ende', som Marcus Cicero og ældre udsøgte forfattere har sagt, siges egentlig om det, som ikke er nået til afslutningen, men er gået frem eller ført frem tæt på den. Cicero har anvendt dette ord i denne betydning i den tale, som han holdt *Om konsulariske provinser*.⁷⁵

20 I den bog, jeg har omtalt ovenfor, har Hippokrates til sidst brugt følgende ord, efter at han havde præciseret antallet af dage, hvori fostret dannes, når det er undfanget i livmoderen, og tiden for fødslen til den niende eller tiende måned, og havde sagt, at det dog ikke altid bliver afsluttet på samme måde, men at nogle graviditeter foregår hurtigere, andre langsommere: "I disse tilfælde bliver de længere og kortere og hele og delvise; men de længere er ikke meget længere, og de kortere er ikke meget kortere."⁷⁶ Med disse ord mener han, at det undertiden sker

74. Homer, *Odysseen* 11.248-250, overs. Otto Steen Due 2002, 177.

75. Cicero, *De provinciis consularibus* 19, 29.

76. Hippokrates, *Om ernæring* 22.24 Kühn (ikke verificeret, ikke hos Littré).

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 3. bog

hurtigere, men ikke meget hurtigere, og at det, der sker senere, ikke sker meget senere.

21 Jeg husker, at dette spørgsmål blev undersøgt præcist og omhyggeligt i Rom, fordi en retssag af ikke ringe betydning krævede det, nemlig om et barn, der var født levende i ottende måned, men straks døde, havde opfyldt trebørnsretten, fordi nogle mente, at en så tidlig fødsel i ottende måned var en abort og ikke en fødsel.

22 Men eftersom jeg har fortalt, hvad jeg ved om en graviditet på ét år hos Homer og om elleve måneder, mener jeg ikke, at jeg må springe over, hvad jeg kan læse i syvende bog af Plinius Secundus' *Naturhistorie*.⁷⁷ 23 Da det forekommer helt utroligt, citerer jeg Plinius egne ord: "Masurius fortæller,⁷⁸ at prætoren Lucius Papirius havde truffet en afgørelse imod en arving af anden grad, der havde anlagt sag for at få en arv udbetalt, skønt moderen sagde, at hun havde båret ham i tretten måneder, eftersom han ikke mente, at der var fastsat en bestemt tid for graviditet." 24 I samme bog står der hos Plinius Secundus: "Det er livsfarligt at gabe under en fødsel, ligesom det også fremkalder abort, hvis man nyser efter samleje."⁷⁹

3.17

Det er også berettet af særdeles ansete mænd, at Platon havde købt tre bøger af pythagoræeren Filolaos og Aristoteles nogle få bøger af filosoffen Speusippos for en pris, der var helt utrolig.

1 Man fortæller, at filosoffen Platon havde ganske beskedne midler til rådighed, men at han alligevel havde købt tre bøger af pythagoræeren Filolaos for ti tusind denarer. 2 Nogle skriver dog, at han havde fået summen af sin ven Dion fra Syrakus.

77. Plinius, *Naturalis historia* 7.40.

78. Masurius fr. 24 Huschke.

79. Plinius, *Naturalis historia* 7.42.

Aulus Gellius, *Attiske nætter* 3. bog

3 Det fortælles også om Aristoteles, at han havde anskaffet sig nogle få bøger af Speusippos efter dennes død for tre attiske talenter; det er en sum, der svarer til 72.000 sestertser.

4 Den svidende satiriker Timon skrev en meget ondsindet bog, som har titlen *Silloi* ('Satirer'). 5 I den bog tiltaler han filosofen Platon på en fornærmende måde, fordi han havde købt en bog om den pythagoræiske lære for en meget høj pris, og fra den havde frembragt den berømte dialog *Timaios*. Timons vers om denne sag er følgende:

"Platon, du blev jo grebet af længsel efter en lærer,
købte for masser af penge en bog, der var såre beskeden,
hvilket bevirked, at du fik lært at skrive *Timaios*."⁸⁰

3.18

Hvad er pedari senatores, og hvorfor hedder de sådan? Hvilken oprindelse har følgende ordlyd i konsulernes sædvanlige edikt: senatores quibusque in senatu sententiam dicere licet.

1 Det er ikke få, der tror, at de hedder *pedarii senatores* om dem, som i senatet ikke afgiver deres stemme med ord, men slutter sig til andres anskuelser ved at gå til side. 2 Hvordan kan det være? Når en senatsbeslutning blev til ved, at man gik til den ene af siderne, mon så ikke alle senatorer afgav deres stemme med fødderne? 3 Der er også følgende forklaring på dette substantiv, som Gavius Bassus har skrevet i sine *Kommentarer*.⁸¹ 4 Han siger nemlig, at de, der i gamle dage havde beklædt et *curulisk* embede, plejede at køre ind i senatet som et tegn på ære i en vogn (*currus*), hvori der var en stol, på hvilken de sad, og som derfor kaldtes *curulisk*; men at de, der endnu ikke havde haft et sådant embede, plejede at gå ind i senatsbygningen på deres fødder (*pedes*); derfor blev de senatorer, der endnu ikke havde beklædt de højeste embeder, kaldt *pedarii*. 5 Marcus Varro siger imid-

80. Timon fr. 828 Lloyd-Jones & Parsons (daktyliske heksametre).

81. Gavius Bassus, *Commentarii* fr. 7 Funaioli.

Aulus Gellius, Attiske nætter 3. bog

lertid i den menippæiske satire, som hedder *Hestehunden*,⁸² at nogle riddere blev kaldt *pedarii*, og at det ser ud, som om det betegner dem, der ikke var senatorer, fordi censorerne endnu ikke havde indrulleret dem i senatet, men fordi de havde beklædt embeder for folket, plejede de at komme til senatet, og de havde stemmeret. 6 De, som havde beklædt curuliske poster, var nemlig ikke senatorer, hvis de endnu ikke var blevet indrulleret af censorerne i senatet, og da de blev skrevet på til sidst, blev de ikke spurgt om deres mening, men gik til side i overensstemmelse med de meninger, som de ledende medlemmer havde udtrykt. 7 Dette er betydningen af det edikt, som konsulerne for at bevare traditionen også nu anvender, når de kalder senatorerne til møde i senatet. 8 Ordlyden er følgende: "Senatorerne og hvem der har ret til at stemme i senatet (*senatores quibusque in senatu sententiam dicere licet*)."

9 Jeg har også bedt om at få nedskrevet det vers af Laberius, hvori dette ord forekommer, og som jeg har læst i en farce, der hedder *Tortur*:

"Et hoved uden tunge er en *pedarius*."⁸³

10 Jeg har bemærket, at de fleste anvender dette substantiv på en uvidende facon; for i stedet for *pedarii* siger de *pedanei*.

3.19

På hvilken måde Gavius Bassus skrev, at en mand kunne kaldes parcus, og hvilken grund han mente, der var til dette ord; og omvendt på hvilken måde og med hvilke ord Favorinus gjorde nar ad hans forklaring.

1 Når man var gået til bords hos filosofen Favorinus, og første ret var blevet serveret, stod der en slave ved hans bord, som begyndte på at læse op enten af noget græsk eller latinsk litteratur; f. eks. blev der en dag, jeg var til stede, læst op af den lærde Gavius Bassus' bog *Om verbernes og substantivernes oprindelse*. 2 Heri står

82. Varro, *Hippokyon* fr. 220 Bücheler/Astbury.

83. Laberius, *Stricturae* 88 Ribbeck (jambisk trimeter).

Aulus Gellius, Attiske nætter 3. bog

der: "*Parcus* er et sammensat ord, der kommer af *par arcae* ('ligesom en kiste'): Ligesom alt bliver lagt ned i en kiste (*arca*), og det bliver gemt og indeholdt ved dennes beskyttelse, således har en mand, der er påholdende og tilfreds med lidt, alt bevogtet og nedlagt ligesom i en kiste. Derfor bliver han kaldt *parcus*, som om det var *pararcus*."⁸⁴

3 Da Favorinus havde hørt det, sagde han: "Denne Gavius Bassus har på en pedantisk og alt for kunstig og kedelig måde fabrikeret og udtænkt oprindelsen til dette ord mere, end han har fortolket det. 4 For hvis man må sige noget, der er opdigtet, forekommer det så ikke mere sandsynligt, at vi anser *parcus* for at komme af, at han undgår (*arceat*) og forbyder at bruge penge og betale, som om han er *pecuniarcus*? 5 Hvorfor siger vi ikke hellere det, som er enklere og sandere? *Parcus* er nemlig ikke afledt af *arca* eller *arcere*, men af *parum* ('for lidt') og *parvum* ('lidt')."⁸⁵

84. Gavius Bassus, *De origine verborum et vocabulorum* fr. 6 Funaioli.

85. Ingen af forklaringerne er rigtige: *parcus* har etymologisk forbindelse med *parco*, skåner.